

SØRUM-SPEILET

NUMMER 2 - 2017 - 23. ÅRGANG

Barne- og ungdomsår i Blaker tidlig på 1900-tallet
Lang, tynn og tørr som sommer'n sjuogfør
Vølneberg Misjonsforening 140 ÅR
Idrett i nærmiljøet: Mork Idrettsklubb
Da sognepresten styrte valget

Styrets spalte: Kåre A. Bøhler

Som ny leder av Blaker og Sørum Historielag ønsker jeg å presentere meg selv litt nærmere. Jeg mener jeg kan kalle meg ekte Sørumsøkning; jeg kan føre min slekt 14 ledd fra far til sønn her i bygda. Jeg er 63 år og ansatt som kontorleder i Romerike Historielag, der jeg har vært i snart 18 år. Jeg er aktiv pinsevenn og hører til Menigheten Betel Haga. Ellers er jeg godt kjent i bygda og med i forskjellige lag og foreninger, som blant annet Sørum Skytterlag, Sørum Skolemusikkorps, Sørum Sjakklubb Ungdom, Bondelag og Grunneierlag.

Medlem i Blaker og Sørum Historielag har jeg vært siden 1970, da lagene Sørum og Blaker ble slått sammen til ett lag. Den som fikk overtalt meg var Harald Børke. Ellers har jeg vært historieinteressert helt fra barnsben av, og spesielt har jeg vært interessert i slekts historie og slektsgranskning. Jeg har tatt opp mange meter med samtaler på kassetter med eldre folk i bygda og med familiemedlemmer. Jeg oppfordrer flere til å gjøre slike opptak.

Jeg håper på godt samarbeid med våre nåværende medlemmer og eventuelle nye som kommer til etter hvert. Jeg tenker meg å videreføre arbeidet i historielaget, med de oppgaver vi har:

Slora Mølle er veldig godt tatt vare på gjennom venneforeningen Slora Møllens Venner, og jeg regner med at de klarer seg stort sett selv. Vi i styret stiller opp med bokstand på Mølledager og eventuelle andre arrangementer hvor det passer.

Vølneberg gamle skole føler jeg vi skal satse litt mer på. Vi har Vølnebergkomiteen, en god komité ledet av Bjørn Tveit, som tar seg av vedlikehold og det daglige. Vi skal ha samarbeidsmøter med flere slik at vi kan utvikle skolen og vår museumssamling her. Jeg ser for meg å utvikle samarbeidet med Vølneberg Vel, Bygdekvinnelagene, Bondelaget, med flere.

Slektsgranskning og forskning rundt dette Jeg har inntrykk av at det er en voksende interesse for dette temaet, og jeg kan tenke meg å utvikle dette arbeidet videre.

Kalenderarbeidet vil jeg fortsette med og ha styring med, hvis det er enighet om det. Å lage ett tema for hvert år er

en god tanke. I fjor hadde vi lag og foreninger, i år kan jeg tenke meg kjøretøyer, med utgangspunkt i Anders Henriksens kåseri om dette på vårt årsmøte i mars. Men dette skal vi diskutere nærmere.

Boksalget tar jeg fortsatt hovedansvar for, og det som har med dette å gjøre. Jeg stiller på stand og da kanskje med hjelp fra medlemmer som jeg vil spørre etter hvert. Jeg gleder meg veldig til den nye bygdeboka som kommer til høsten.

Ellers er vi åpne for ideer og hva vi bør satse på i framtiden. Nå tenker jeg å dele denne spalten med andre styremedlemmer, og la den gå på rundgang. Herved utfordrer jeg Elin Mørk, vår nestleder.

Kåre Alfred Johansen Bøhler

SØRUM-SPEILET Medlemsblad for Blaker og Sørum Historielag

Redaksjonen

Asbjørn Langeland – 934 27 625
Anne-Marie Lund – 477 57 261
Louise N. Fjelland – 913 00 787

Adresse

Aasgaardvegen 230
1923 Sørum

Telefon

Kåre A. Bøhler
Leder
Tlf. 938 76 365

Epost:

redaksjon@sorumhistorie.no

Hjemmeside

www.sorumhistorie.no

Grafisk design Jørgen Kirsebom

Opplag

600 eksemplarer
ISSN 1894-8154

Trykket av X-Idé AS

1472 Fjellhamar

Dette bladet er beskyttet av åndsverkloven. Det er ikke tillatt å kopiere fra bladet uten skriftlig samtykke fra tekstforfatter eller fotograf.

Forsidebilde:

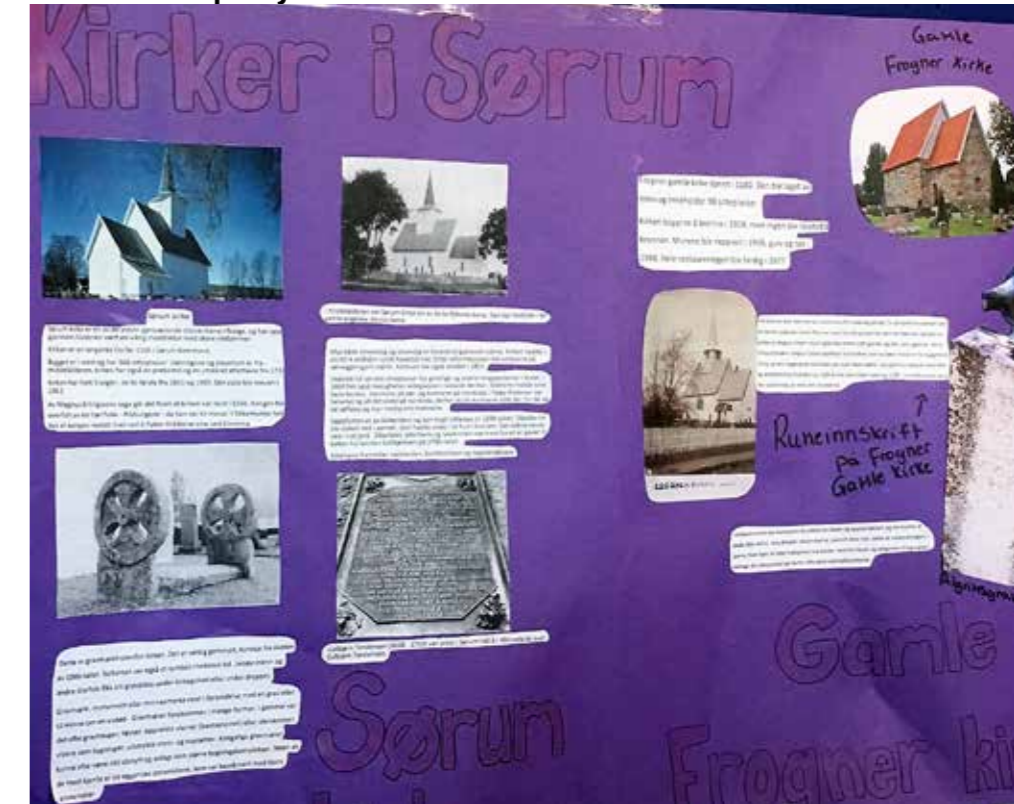
Mork grendehus.

Mork skole ble bygd i 1903-04. Tidligere hadde skolestua ligget på andre siden av tertittlinna. Skolen ble lagt ned i 1962, og elevene ble overført til Haugtun. Bygningen er siden restaurert av Mork og Kvevli Vel, og brukes nå som Mork Grendehus.
(Foto: Anne-Marie Lund)

Historisk utstilling på Frogner skole og kultursenter

Av Louise Nordli Fjelland

4. mai 2017 holdt elevene i det nye valgfaget Levende kulturarv på Frogner skole sin aller første utstilling. Historielaget var invitert til å overvære utstillingen, hvor elever viste frem og orienterte om sine historieprosjekter.

Hovedsakelig brukes gruppearbeid som arbeidsmetode i faget, og gruppene velger selv temaer de ønsker å lære mer om. Både kirkehistorie, mattradisjoner, Asbjørnsen på Frogner, Tertitten, fløtehistorie, Stokkebåten og Orderud-saken har de tatt for seg. Temaene ble presentert ved hjelp av både plakater, filmer, eventyrdramatisering og matlaging. Andre klasser på ungdomstrinnet fikk også komme og se resultatet av jobbingen, og slik sett overføres kunnskapen videre.

Elevene fikk, i anledning utstillingen, overrakt Kristian Lieunghs bok Minner fra Frogner - Oppvekst på Romerike i mellomkrigstida fra Blaker og Sørum Historielag. Vi håper historiene og bildene fra en svunnen tid gir elevene en enda større forståelse for, og tilhørighet til, hjemstedet sitt.

Historielaget hadde også et positivt møte med skolens ledelse 29/5 om et tettere samarbeid i neste skoleår.

Vi gleder oss til fortsettelsen.

Bli med på medlemsinfo-dugnad!

Vi ønsker å ha et så godt medlemsregister som mulig. Vet du at du er registrert med en ufullstendig adresse, en gammel e-postadresse eller et telefonnummer som ikke lenger er i bruk, setter vi derfor stor pris på beskjed om endringer som trengs.

Oppdateringer kan meldes inn på e-post til louise@fjelland.net, per telefon til mobilnummer 913 00 787 eller skriftlig til vår postadresse: Blaker og Sørum Historielag, Aasgaardvegen 230, 1923 Sørum.

På forhånd takk for hjelpen!

Innhold

Styrets spalte	2	Da sognepresten styrte valget	12
Historisk utstilling	3	Slora Mølle	14
Barne- og ungdomsår i Blaker	4	Lang, tynn og tørr som ...	16
Vølneberg Misjonsforening	6	Takk for denne gang	18
Hedret for sin tapperhet	9	Arrangementer utover året	18
Idrett i nærmiljøet	10	Årsmøte 2017	19

Barne- og ungdomsår i Blaker tidlig på 1900-tallet

Av Ester Helen Mørk og Ole Karsten Mørk

Denne artikkelen består av to deler. Første del er skrevet av Ole Mørk, og er et bidrag som han sendte til en landsomfattende konkurranse, Minneoppgave for eldre som Landslaget for bygde- og byhistorie og Nasjonalforeningen for folkehelsen arrangerte i 1981. Den andre delen skrev Ester Mørk etter oppfordring fra nieser og nevøer, men den ble ikke sendt inn til konkurransen. Ester og Oles datter, Elin Mørk presenterte artiklene på Blaker og Sørum Historielags julearrangement for tillitsvalgte 2016.

Ole Mørk forteller

Jeg heter Ole Karsten Mørk, og er født på gården Mork Vestre, Blaker i Sørum kommune, 6. mars 1909. Mine foreldre drev gården så lenge de levde. Jeg begynte på skolen 7 år gammel. Skolen var todelt, så jeg gikk to dager i uken fra kl. 8 til kl. 16.

Det daglige liv på en gård den gangen var preget av stort dyrehold, og dyrene måtte ha mat og stell. Vi som vokste opp på en gård, måtte hjelpe til både ute og inne, og vi ble vant til å arbeide helt fra vi var små.

På hjemstedet mitt var det god bebyggelse. Det var 2 bolighus, stabbur og driftsbygning. Det var innlagt vann i boligene og i fjøs og stall. Det fantes ikke elektrisk kraft, slik at vi måtte bruke parafinlykter. Det var heller ikke klosett og bad.

Når det gjaldt kosten, var det mye hjemmeavlet. Vi høstet kornet på gården og malte det på mølla slik at det ble mel til brød og andre behov. Kosten var enkel, men næringsrik og god. Det ble brukt mye velling og ellers saltet og hermetisk kjøtt og fleisk til middag. Om helgene var det gjerne litt annen mat for å markere søndagen.

Når det gjaldt sko og klær, ble dette laget hjemme for å få det billigst mulig for penger til kjøp av slike ting var det lite av. Vi småguttene hadde knebukser og en bluse eller genser.

Når det gjaldt familien min, så hadde jeg to søsken, ei jente og en gutt som var eldre enn meg. Jeg hadde også bestemor i live. Utover familiemedlemene hadde vi sveiser og hushjelp og ellers noe ekstrahjelp i slåttonna. Mine foreldre var religiøse så vi fikk streng oppdragelse, men det var trygt og godt hjemme hos oss.

Arbeidet på en gård den gangen var slitsomt. Arbeidsdagen begynte kl. 7.00 og varte til 19.30. Vi som var unger,

Ester og Ole Mørk. (Foto: Privat eie. Elin Mørk)

måtte hjelpe til så mye vi greide. På fritiden hadde vi mye moro sammen med kamerater. Vi gikk mye på ski, laget skibakker ute på jordene og konkurrerte om hvem som var best. Om sommeren vippet vi pinne, lekte gjemsel eller fant på andre leker. Jentene kastet mest ball og hoppet paradiset.

Jeg begynte på skolen da jeg var 7 år. Læreren var veldig streng, og vi var svært redde ham, ellers hadde jeg det veldig fint sammen med de andre elevene. Etter 7 år på skolen ble jeg konfirmert i 1923. Vinteren 1923 gikk jeg på fortsettelsesskolen i Blaker og traff ungdommer fra andre kanter av bygda.

Etter konfirmasjonen arbeidet jeg hjemme på gården. I 1927 søkte jeg på smedavdelingen på Blaker Skanse. Der lærte jeg mye av smiefaget som jeg siden har hatt nytte av. I 1929 søkte jeg Hvam landbruksskole hvor jeg fikk en meget god opplæring om jord og hus-

dyr som senere har gitt et godt grunnlag for meg som jordbruker.

Etter skolegangen var jeg hjemme og hjalp til med arbeidet på gården. Jeg var jo tilvant med hester og kjøring. I onnene var det svært travelt og det ble spesielt mye kjøring i våronna. Jeg fant derfor på en dag at jeg ville finne ut hvor langt jeg gikk etter hestene en slik dag. Jeg telte skrittene i en vending og hvor mange vendinger jeg gjorde i timen. På en arbeidsdag fra kl. 7.00 til kl. 19.30 hadde jeg gått omtrent 9 mil. Det er ikke rart at både hester og kjørekar var slitne til kvelds, men vi var likevel heldige som hadde god arbeidshjelp på gården.

Kvinnene på gården hadde også en hard jobb. I tillegg til et stort hushold med mange i kosten, skulle de også delvis være med på arbeidet ute.

Selv om det var mye å gjøre, skulle likevel søndagen være fri. Ingen skulle

gjøre noe den dagen, men fjøsørkeren måtte jo stelle dyra. Alle på gården satte på seg helgeklærne slik at det ble forskjell på «søkn» og helg.

Jeg var i min ungdom aktiv idrettsutøver med langrenn om vinteren og friidrett om sommeren. Jeg har også mange premier fra den tiden.

Denne beretningen skal være en kort fortelling om hvordan det var i min barndom og ungdom for 60-70 år siden. Jeg håper beretningen kan være til litt nytte.

Ester Mørk forteller

Mitt navn er Ester Helen Mørk, født Torgersen den 28. august 1913. Mine foreldre var Helene og Torvald Torgersen. Vi var 8 søsken, 2 jenter og 6 gutter. Min søster Dagmar som var gift med baker Håkon Olsen var en kjent person i Blaker, både som ivrig sanitetsdame og som også en periode var bestyrer på Blaker aldershjem.

Huset vi bodde i lå på Fossmoen i Blaker og var et vanlig hus på den tiden med kjøkken, kammers, stue og 3 soverom. Far var hovslager og smed og jobbet således hjemme. Vi hadde da smie og uthus med do. Vi hadde ikke elektrisk lys før ca. 1920 og ikke innlagt vann. Vi bar vann fra en ile hvor vi også vasket klær. Vi hadde en stor jerngryte som vi fyrte under. Det var tungvint, men vi søsken hjalp til med å bære tøyet, både tørt og vått. Inne i huset var det krakker rundt kjøkkenbordet, i kammerset 1 bord, kommode og litt å sitte på. I stua var det penere møbler, men den ble jo ikke brukt til hverdags. Bøker var det lite av. Senger ble det flere av etter hvert. Det var å ligge 2 i hver seng. Det var ikke noe enkeltrom til hver og en. Vi lå på halmmadrasser, og når halmen skulle byttes var det å gå på gardene for å få ny. Det å få ny halm i madrassen var litt av en begivenhet, det skjedde jo ikke så ofte.

Kostholdet var enklere da enn nå. Det var sirup og prim på brødskiva, mens et stykke ost hørte med til lørdagshandelen som min far stod for. Hadde det vært nok å gjøre i uka ble det som regel litt ekstra til helga. På søndagene var det litt ekstra til middag. Da var potetene skrelt. Det var det min far som gjorde søndag morgen. Han pusset også skoene våre på morgenen. Sviskegrøt var vanlig på søndager. Mor bakte brød og annet bakverk. Det var alltid nok å gjøre med vask og søm. Vi hadde

søndags og hverdagsklær. Søndagene var bestandig stille. Vi kunne ikke gjøre noe som ikke var helt nødvendig. I Blaker hvor jeg vokste opp, var det ofte vanskelig å finne på noe å gjøre, men i vårt hjem var det sang og idrett som opptok oss.

I 1924 ble det startet et sangkor i Blaker som fikk navnet Fossegrimen. Da vi var sangglade ble vi med i fra starten av alle vi søsknene. Jeg ble med i 1928 og var med i nærmere 50 år, både min mann og jeg. Etterhvert som vi ble innført i sangen dannet vi søsknene eget kor og sang ved forskjellige anledninger. Etter hvert kom også svigerinner og svoger med. Idretten fikk også stor plass i vårt hjem. Hjemmet var åpent for all ungdom så det samlet seg mang en ungdom der. Langrenn var hovedgeskjeften. Et ungdomslokale i nærheten av der vi bodde ble brukt som startsted. Da var det å møte opp. Vi fyrte i ovnen og varmet vann så løperne i det minste fikk vasket seg. Det var ikke noe bad eller garderobe. Da de kom inn varme og svette, sørget vi for at de fikk varm melk å drikke. Alt gikk mer gemyttelig for seg den gangen.

I 1921 fikk vi forespørsel om vi kunne ta inn Blaker telefonsentral i vårt hus. Vi var mange søsken og pengene små, så sentralen ble installert i 2. etasje. Det var vi yngste søsknene som betjente den med eldste søster som sjef. Det var jo en inntekt ved siden av, og det var mange munner å mette og klær skulle vi også ha. Jeg satt mange ganger og ekspederte mens jeg gjorde lekser. Det var ikke alltid like morsomt, men måtte gjøres. Den gang var det 65 abonnenter som hørte Blaker til. Numrene sitter i hodet den dag i dag. Min mor var flink til å sy så det gikk etter hvert i arv med klær. Etter hvert som vi vokste opp, var det om å gjøre å få arbeid. Det var ikke alltid så lett da det var lite med skolegang. Vi var heldige som hadde Statens husflidskole i forming i nærheten. Alle mine brødre gikk der. Da kunne de bo hjemme. 2 gikk i smedlære og 4 i snekerlære. Alle har mer eller mindre fått bruk for det. Eldste bror Arild ble smed, giftet seg og bosatte seg i Fetsund. Han har blant annet smidd gangjernene på dørene til Fet kirke. Også yngste bror Odd ble smed. Etter at far døde i 1948 og fram til ca. 1952 -53 jobbet Odd i smia. Da inntok traktorene gårdsbrukene og det ble ikke nok arbeid for en smed. Odd måtte derfor ut å jobbe. Smia ble etter hvert gjort om til bilverksted. Der holdt 3. generasjon til

fra 1965 til 2015, nemlig Ole Johnny Torgersen.

På Skansen gikk det mange gutter som også bodde der, og vi jenter var sjølsagt interesserte. Det var å møtes på Blaker stasjon på søndag kveld for da kom de tilbake til skolen. Det var mange Skansegutter som fant si jente i bygda og mange ekteskap eksisterer den dag i dag.

Lokalet Granlund var også et samlingssted. Det var ungdomsmøter hver 14. dag. Der var det en avis som ble skrevet av medlemmene etter tur. Det var julekake og kaffe og dans til trekkspillmusikk og mye moro. Det kosta 50 øre å komme inn og det var det ikke alle som hadde råd til. På søndager var det å gå tur til Blaker stasjon. Der lå det et hotell som solgte is. En is kosta 10 øre. Mang en gang måtte vi gå forbi uten å kunne kjøpe noe. Vår nærmeste nabo var et landhandleri som på mange måter ble vårt andre hjem. Der bodde det 3 ugifte søsken og vi var veldig velsett der.

Om høsten når potetene skulle opp av jorda var vi alltid med. Vi fikk maten og 2 kroner dagen. Det var penger vi gjemte godt, da synes vi vi var rike. Skolevegen min var kort. Jeg gikk på Svarstad skole. Vi gikk annenhver dag og det var 2 klasser i samme klasserom. I frikvartret gikk jeg hjem og spiste. Skoledagen begynte kl. 9.00 og varte til ½ 3. Vi hadde en lærer som var flink i sang, så vi sang mye. Vi oppførte bl.a. sangspill som engasjerte oss mye. Vi møtte opp utenfor skoletid for å øve og framførte spillet på Granlund til stor applaus.

Min far var smed og hovslager. Det yrket førte med seg mange forskjellige situasjoner. For meg var det fryktelig å se mange ganger når min far hang i hestebeina, for han slapp aldri. Han hadde en egen måte å handtere hester på. Når han forstod at de var vanskelige, gikk han fram til hodet på dem og så dem inn i øynene. Da stod hesten rolig. Det var mang en hest som kom til vår smie for å bli skodd. Ja fra andre bygder ble han kjent for sin dyrebehandling og mang en hest kom langveis fra.

Elin Mørk har føyet til følgende:

Mine foreldre møttes i Fossegrimen og var gift i mer enn 60 år. De mistet 2 barn og et barnebarn og da betydde sangen og miljøet rundt mye for å komme gjennom sorgene.

Vølneberg Misjonsforening 140 ÅR - 1877 - 2017

Av Asbjørn Langeland

«Aar 1877 den 28 April, besluttete en del kvinder inden Sørum Menighed (på grund av de lokale forhold) at stifte en underavdeling av Sørum Kvindemissionsforening i Guds navn og med bøn til Ham om at han med sin ånd vil være med, begynde og fortsette, gjerningen så den måtte ske til Hans ære.»

Slik begynner protokollen fra 1877, skrevet med vakker håndskrift i ei lita bok. Boka fortsetter med regnskaper og årsmøtereferater, først enkelte år med lange mellomrom, men fra 1916 til 1976 kan en følge virksomheten år for år. (Det ser ut til at de første sidene er avskrift og utdrag fra en tidligere protokoll for rettskrivingen er litt mer «moderne» enn den som ble brukt før 1900.)

Virksomheten de første årene

Protokollen har en liste over foreningens medlemmer det første året som inneholder 32 navn. I 1877 var ikke etternavn offisielt innført i Norge, men i denne lista er alle innført med gårdsnavn som etternavn. Dette gir et par uvanlige innførslar som, Maren lille Wølner og Mor Nitteberg Bøhler. Kona på garden ble gjerne titulert som mor, og her blir hun altså kalt mor uten noe fornavn.

I et referat fra foreningens 50-årsfest står det at foreningens stifter var Kristoffer Schea, og at han ble avløst av Lars Hoel som var «foreningens leder til sin død for et års tid siden». (Lars Hoel døde i 1926.) De mannlige lederne er ikke nevnt i i protokollen fra de første årene, men de var kanskje selvskrevne ledere som ikke ble valgt. I følge vedtektene skulle det være en «mandsperson» med på møtene for å ta seg av skriftlesningen, og det var nok disse to som sto for høytlesningen og ledet sang og bønn.

Møtene ble holdt rundt om hos medlemmene, og møtetida var midt på dagen. Det var sikkert flere grunner til det. De trengte jo arbeidslys, og elektrisk lys fikk ikke gårdene i Sørum før et godt stykke inn på 1900-tallet. De fleste medlemmene var gårdkoner, og mange av dem hadde nok ansvaret for fjøsstellet. Da var det vel enklere å være borte noen timer midt på dagen enn etter stellet om kvelden.

Utdrag av regnskapene fra de første årene viser at mange små bidrag kunne gi betydelige summer til misjonen. Som det sto i vedtektene, skulle det være satt fram en bøsse der medlemmene kunne gi bidrag. Som regel kom det inn et par kroner på hvert møte, noen ganger over tre kroner. Men de største inntektene kom fra produksjonen av klær. I 1878 hadde foreningen en brutto inntekt på kr 133,20.

Denne summen fordelte seg slik:

Innkomet i bøsse på møtene: kr. 27,03
Solgte arbeider:..... kr. 39,97
Underhånd for solgte arbeider:....kr. 38,00
Ferdiggjorte arbeider:..... kr. 17,20
Varebeholdning:..... kr. 11,00

I 1879 ble det sendt kr. 80,00 til kassereren i Kristiania krets, og året etter ble det sendt kr. 120,00. På årsmøtet i 1880 ble det besluttet at man for de kommende år skulle dele utbyttet fra foreningen mellom Hedningemissionen (2/3) og Indremissionen (1/3). De neste årene var overskuddet noe

Kaja Olsen Egner 1835 - 1914

mindre, ca. kr. 50,00 pr. år, og beløpet ble delt som vedtatt i 1880. Fordelingen mellom de to misjonsorganisasjonene fortsatte uendret i nesten 50 år. Seinere ble det meste av overskuddet gitt til Det norske misjonsselskap, mens et mindre beløp hvert år ble gitt til Sørum Indremisjon.

Bestyrerinnen hadde langt mer å ta seg av enn det en foreningsleder ellers har ansvar for. På årsmøtet i februar 1879 «samtaledede medlemmerne om valg av bestyrerinde for 1879». Medlemmene var tilfredse med det arbeid som bestyrerinnen og visebestyrerinnen hadde utført, og ba dem om å fortsette. Men da bestyrerinnen hadde mye å gjøre både med regnskapet og tilskjæringen, besluttet man å velge en som kunne være henne behjelpelig med tilskjæringen. Til det ble Anne Hoel valgt. Nå fikk de altså tre kvinner med i foreningens ledelse.

Ordningen med en bestyrerinne og visebestyrerinne varte til 1916. Det året valgte de fortsatt bestyrerinne og medbestyrerinne, men i 1917 ble det valgt et styre på tre medlemmer. Da var Lars Hoel død, og ordningen med en mann som leder opphørte. På denne tida hadde arbeidsformen også forandret seg. Nå er det to inntektsposter som går

igjen i regnskapene, møteinnkomst og utlodning. I 1917 var foreningen 40 år, og en kan bruke regnskapet for det året som eksempel. Dette året hadde foreningen 11 møter. Inntektene var kr. 118,11 som ble fordelt mellom indremisjonen og hedningemissionen. Kr. 84,40 var kommet inn ved utlodning på fem møter, mens kr. 33,71 var samlet inn på de andre møtene.

50-årsjubileum

Foreningens første femti år ble markert med en fest på Vølneberg skole søndag den 1. mai 1927. Eldre medlemmer var spesielt innbudt, og tre av dem som hadde vært med da foreningen ble stiftet, var fortsatt i live. Av disse møtte to på festen, Berte Bognerud og Karen Sæther. En viktig post på programmet var en beretning om foreningens virke i de femti årene som var tilbakelagt. Sogneprest Eriksen og lærer Lohne holdt taler, «og den hyggelige festen ble avsluttet med mange gode ønsker om fortsatt godt arbeide i foreningen.» Det gode arbeidet fortsatte på tradisjonell måte i årene som fulgte, men enkelte forandringer ble det. Utlodning på møtene ble sjeldnere og er helt borte fra regnskapene etter 1934. I 1936 arrangerte foreningen fest på Vølneberg skole som innbrakte netto kr. 58,54, og på enkelte møter ble det tatt inn kollekt som gav litt mer enn det som ellers ble samlet inn. Det er mulig at disse møtene med kollekt var åpne for andre enn medlemmene. De årlige overskuddene som ble sendt de to misjonsorganisasjonene i perioden 1928 - 1940, varierte fra kr. 250,34 (1929) til kr. 136,31 (1938).

Regnskapsboka viser ingen vesentlige endringer for krigsårene, bortsett for at det ble holdt litt færre møter enkelte av disse årene. I 1942 var det bare 8 møter, mens det normale var 11 møter i året. Overskuddet økte imidlertid i krigsårene, og i 1944 var det kommet opp i kr. 278,50. 1945 var et spesielt år også for denne foreningen, så i januar 1946 ble det sendt kr. 500,00 til Det norske misjonsselskap og kr. 25,00 til Sørum Indremisjon. I årene som fulgte, fortsatte foreningen med ett møte i måneden, og de årlige inntektene lå stort sett på 3 - 400 kroner.

75-årsfest

Søndag 20. april 1952 ble foreningens 75 år markert med fest på Vølneberg skole. Festen ble ledet av sogneprest Ole Lunder. Representanter for alle de andre misjonsforeningene i Sørum var innbudt sammen med flere andre spesielt inviterte, så det var fullt hus på skolen. Foreningens formann, Thora Kampen leste prolog som hun selv hadde skrevet. Deretter talte søster Sigrid Nilsen om sitt virke som misjonær på Madagaskar. Ungdom fra Lørenfallet kristelige ungdomsforening underholdt med sang og musikk. Etter en pause med bevertning fortsatte arrangementet med hilsningstaler, og en representant for Misjonssambandet holdt tale der han redegjorde for misjonens økonomiske stilling.

Regnskaps- og møteboka gir ikke opplysning om medlemstall før i 1958, da er det innført medlemskontingent for 21 medlemmer, kr. 21,00. I årene som følger, er medlemstallet nokså stabilt, og kontingenten holder seg på en krone pr. medlem. Da foreningen var 90 år, i 1967, hadde den 18 medlemmer. De hadde fortsatt elleve møter i året, og foreningens bidrag til Det norske misjonsselskap hadde nå steget til kr. 650,00, mens bidraget til Sørum Indremisjon var uforandret, kr. 25,00.

Den gamle boka slutter med året 1976, det vil si foreningens hundrede virkeår. Hvor mange medlemmer de hadde, blir ikke angitt, men det kom inn kr. 70- i kontingent. Den årlige inntekten var nå kr. 2000,30. Foreningen fortsatte med å sende hoveddelen av inntekten til Misjonsselskapet, kr. 50- gikk til Indremisjonen, og i tillegg delte de nå ut kr. 135- i julegaver, og kr. 200- ble gitt til en elevplass ved en skole i Kamerun.

Hundre år passert

Hundreårsjubileet ble feiret med fest på Vølneberg skole med 80 medlemmer og gjester til stede. Gerd Sæther som var formann i jubileumsåret, hadde skrevet en fin prolog som tok utgangspunkt i foreningens oppstart og formål, og trakk linjene fra den lille foreningen i Sørum til misjonærene i Afrika, Japan, Kina og Madagaskar. Styre i jubileumsåret var: Gerd Sæther, Marit Dahl, Margit Lund og Gerda Kolstad.

I løpet av foreningens hundre første år var det samlet inn over 30 000 kroner til misjonsarbeidet. Virksomheten fortsatte i de samme spor de neste årene. Det sier mye om utviklingen i pengeverdi og folks private økonomi at i løpet av de neste ti år etter 100-årsmarkeringen, samlet foreningen inn over 50 000 kroner. Når en kom inn på 2000-tallet, kunne de årlige bidrag til misjonen ligge på over 20 000 kroner med en topp på kr. 27 200 i 2002.

I 1986 ble Ragnhild Skjellevik valgt til formann etter Gerd Sæther som da hadde hatt vervet i 12 år. Men etter noen år ble Gerd Sæther igjen valgt til formann, og når foreningen

FORENINGENS VEDTEKTER

§ 1 Sørum underavdeling i kvindemission vil ved Guds nåde søge at virke til Guds rikes udbredelse iblandt hedningerne, ved forarbeidelse av klædningsstykker, der enten selges her hjemme til indtekt for den norske mission eller sendes usolgte til missionsmarken.

§ 2 I den hensigt samles foreningen den første mandag i hver måned til arbejde i 3 timer. Samlingen begynder og slutter med sang og bøn eller en av delene, og medens kvinderne arbejder, leses helst noget der angår mission eller også anden kristelig læsning. I regelen bør en mandsperson være tilstede for at gjøre dette, eller velges en av kvinderne dertil. Ved slutningen av hvert møte udstilles en bøsse til indtekt for mission.

§ 3 En bestyrerinde og en visebestyrerinde vælges til at ordne arbeidet, indkomne penge ved møterne og for solgte arbeider, samt besørge indkjøb av stof til arbeide.

§ 4 Hvert år ved nytårstid avholdes et almindeligt årsmøde i foreningen med hovedforeningen, hvor der gjøres rede for foreningens fremgang i det forløpne år og hvor da samtlige kvinder vælge bestyrerinden der fungerer 1 år.

Ved det forberedende møte på Vølneberg skole den 28. April 1877 blev foranstående statuter vedtagne og medlemmerne indtegnede og bestyrinden valgtes med sådant udfall.

Til bestyrerinde valgtes Kaja Olsen Egner, visebestyrerinde Berte C. Iversen Norum. Ved det samme møte indkom i tegnede bidrag av medlemmene 2 Spd. 1 ort og 16 sk som er sendt hovedforeningen.

nå kan feire 140 år, er Gerd Sæther fortsatt leder.

Foreningen har alltid markert sine «runde år» med arrangementer på Vølneberg skole. Ved 125-årsjubileet i 2002, var det store oppslag og bilder både i Menighetsbladet (Sørum) og i Misjonstidende. På festen var det hilsningstaler fra Sørum's ordfører, fra sognepresten, de andre misjonsforeningene i Sørum og fra Det Norske Misjonsselskap.

I våre dager har alt foreningsliv forandret seg, og mange av de tradisjonelle foreningene er blitt borte. Men damene i Vølneberg misjonsforening holder fortsatt virksomheten i gang, selv om oppslutningen har blitt mindre der også. Når foreningen nå er blitt 140 år, blir det igjen feiret med fest den 23. mai på Vølneberg skole.

Foreningens medlemmer 2017. Sittende fra venstre: Hanne Eriksen, Marit Tømte, Rønnaug Bjerke. Stående: Åse Pedersen Skjellevik, Astrid Wølneberg, Liv Kristiansen og Gerd Helene Sæther. Foto Odd Skjellevik.

Krigsminnesmerket ved Blaker kirke (Foto: Kåre A. Bøhler).

Krigsminnesmerket ved Frogner kirke. Fra venstre: Knut Karstein Tornaas' barnebarn Heidi Tornaas, hans svigerdatter Nora Tornaas, sønn Knut Tornaas, datter Jorunn Hattrem, svigerinne Hannemor Svendsrud og leder for Historielaget Kåre A. Bøhler med sitt barnebarn Else-Kristin Haagensen (Foto: Gro Langeland).

TAKK TIL VÅRE SPONSORER

Hedret for sin tapperhet

Av Louise N. Fjelland

På Friggjøringsdagen 8. mai la Blaker og Sørum Historielag atter ned blomster på krigsminnesmerker i kommunen, til minne om de som ga sitt liv for vår frihet. En enkel seremoni i dypeste ærbødighet ble gjennomført både ved Blaker kirke, Blaker skanse, Sørum kirke og Frogner kirke.

Gjennom et minnefond, opprettet av Borger Hansen og videreført av Kåre Petter Hansen, har Historielaget siden 2011 forestått markeringen. Blomster med bånd i rødt, hvitt og blått ble lagt ned ved minnesmerkene ved Blaker kirke, Blaker Skanse og Sørum kirke. På båndene står teksten "Hjemmestyrkene 1940-1945" og "D12 Område 1215",

som representerer Sørum's avdeling i Milorg, der Borger Hansen tjenestegjorde som ordonans.

Fra Sørum kirke gikk turen til Frogner kirke og blomsternedleggelse ved Knut Karstein Tornaas' grav. Knut Karstein Tornaas ble, på grunn av illegalt arbeid under krigen, tatt til fange av tyskerne

i mars 1943 og døde i tysk fangenskap 28. februar 1945, like før krigens slutt. Tornaas' historie er bevart for ettertiden gjennom boka De beste blir alltid igjen av hans sønn Knut Tornaas. Markeringen ble gjennomført med familie og etterkommere av Tornaas, foruten representanter for Historielaget.

Krigsminnesmerket ved Sørum kirke (Foto Kåre A. Bøhler).

Krigsminnesmerket ved Blaker Skanse (Foto: Kåre A. Bøhler).

Idrett i nærmiljøet: Mork Idrettsklubb 1947-1954

Av Albert Hovind

I fem krigsår var all organisert idrett, slik vi kjente den fra før 1940, forbudt. Litt illegal virksomhet forekom nok, men bare tilfeldig. Da freden kom, og alt roet seg etter hvert, kriblet det nok i mange armer og bein etter å konkurrere i idrett igjen. Mange ungdommer hadde hørt de voksne prate om de store heltene fra før krigen, som Ruud-gutta i hoppbakken, Ivar Ballangrud på skøyteisen og ikke minst «Tippen» Johansen og «Kaka» Martinsen på fotballbanen. Ja, det var enda mange flere, og dette fikk oss ungdommene i Mork krets til å drømme om å bli en slik god idrettsutøver selv. Men hvordan skulle man komme i gang?

Da var det først og fremst Martin Ringstad og Holm Bjørnstad som skjønte at nå må en prøve å engasjere folk i kretsen, store som små. Disse to hadde erfaring fra både ski og fotball fra før krigen og kjente idrettsmiljøet godt. Dessuten hadde de evnen til å administrere og få folk med seg. Foruten disse to kom Helge Bråthen med, og han tok seg av protokollene, i tillegg til å være aktiv. Protokollene viser at han har fått med seg hver minste ting som skjedde i klubben. Når alt også er skrevet ned med sirlig og tydelig håndskrift, er det en glede å lese disse!

Den 29. desember (5. juledag) 1946 ble det avholdt et møte på Mork bedehus, og da ble Mork Idrettsklubb stiftet. Klubben skulle være en underavdeling av Blaker idrettslag med eget styre og kasse. Som medlem her, var du også medlem av Blaker IL.

Klubbens hovedmål var å kjempe for idrettens utbredelse i Mork krets. Først på programmet var å opparbeide en idrettsplass for å kunne dyrke sommeridrett. Dessverre ble dette, som vi skal se, en sak som aldri kom lenger enn til å stå på papiret, bare omtalt på årsmøtet hvert år.

Om vinteren skulle klubben «utbedre sine medlemmers egenskaper», som det står i vedtektene, ved å stå for arrangementer som treningsrenn, merkerenn og skøyte løp.

Den første formannen ble Martin Ringstad. Kasserer var Einar Krogstad, og en festkomite ble også valgt på dette møtet. Først på årsmøtet i 1947 ble Helge Bråthen valgt til sekretær, derfor er det få referater fra det første arbeidsåret.

Virksomheten kom straks i gang, for en ser av protokollen at det ble avholdt treningsrenn i julen 1946. Dato mangler, men det var muligens alle-

rede dagen etter at klubben ble stiftet. Rennet ble holdt ved Ringstadstua, som var et gammelt våningshus på en plass i skogkanten vest for Jødahl-gårdene. Løypa var ca. 8 km, og rennet hadde 13 deltakere.

Her er lista over de seks beste:

1. Johan Ingjerd, 38,57.
2. Ole Mørk, 42,40.
3. Ivar Smedsrud, 43,52.
4. Johan Hoel, 44,06.
5. Knut Jødahl, 46,25.
6. Øyvind Schea, 47,00.

Vinneren, Johan Ingjerd, var tydeligvis i fin form igjen etter å ha vært tre år i konsentrasjonsleir i Tyskland. Det var noe alle i grenda gledet seg over.

Ellers kan det nevnes at alle startet i samme klasse, selv om aldersforskjellen var 22 år!

Å starte en idrettsklubb er en ting, noe annet er å drifte den. Til det siste trengs det penger. Det ble satt i gang med medlemsmøter hver 14. dag på Mork skole vinteren 1947. Her var det utlodning og konkurranser, og pengene som kom inn på møtene ble kapitalen til klubben, sammen med medlemskontingent og startkontingent.

Ellers var det tilstelninger som basar på bedehuset og sommerarrangementer på Øgar'n, en liten, åpen plass i skogen like ved Mork skole. Overskuddet fra slike arrangementer ble blant annet brukt til å kjøpe inn fotballer og håndballer.

Medlemstallet vokste, og oppslutningen om lagets virksomhet var meget god. Kassabeholdningen etter det første året var kr.894,98 – og det var mye penger den gangen!

I årsberetningen for 1947/48 kan en blant annet lese at laget har vunnet ungdommens interesse for idrettsarbeidet. Her er et sitat fra protokollen: «---og på alle våre tilstelninger har alt hva Morkkretsen har å by på

av ungdom vært til stede og hjulpet til på alle måter.» I tillegg så det ut til at klubben hadde den hyggelige evne å kunne trekke ungdom fra andre kretser til Kvevli og Mork. Den 13. juni 1948 ble det arrangert et friidrettsstevne på Øgar'n. Referatet viser at stevnet var vellykket på alle vis: «Hele 23 deltakere, gutter og piker fra hele Blaker, startet i vårt storstevne på Øgar'n denne varme junidagen. Solen skinte fra skyfri himmel, og alt lå til rette for et vellykket arrangement, noe det også ble. Det ble startet i til sammen 5 øvelser; 60 m, lengdehopp, høydehopp, ballkast og et kort terrengløp.»

Mange av lagets guttehopper hadde vært med ute i distriktet, da som hoppere fra Blaker IL. Internt hadde klubben sju langrenn, og Øgar'n var flittig brukt til fotballtrening.

Klubbens høyeste ønske var, som før nevnt, å opparbeide seg en idrettsplass. Den første tanken var å få lagt den ved skolen, slik at plassen også kunne brukes av elevene i skoletiden. Dette ble vanskelig fordi både grunneier (kommunen) og kretsens skoletilsyn stilte seg uvillige.

Et annet forslag var «Hoelshagan». Ole Hoel var villig til å avstå grunn. Dette var skogsterreng, så her måtte det stor arbeidsinnsats til. Men beliggenheten var fin, like ved veien. Skulle skolen bruke idrettsplassen, var det nok litt langt å gå. For elevene ville det ikke være noe problem, men kanskje for lærerene, ble det hevdet.

På et årsmøte ble det fremmet forslag om å få avstått et areal på Nordigarden Mork, på den andre siden av skolen. Formannen hadde også vært inne på tanken, men da var det at Gunvor Ringstad (senere Krogstad) tok ordet og uttalte følgende: «Det å ta dyrket mark til idrettsplass, vil bare bringe idretten i vanry». Var hun kanskje den første jordverneren i Blaker? Hun ble lyttet til,

og da gikk det som det gikk, det ble ingen idrettsplass i kretsen, en fikk greie seg med Øgar'n.

Men driften av klubben gikk sin gang, og det var stor aktivitet, sommer som vinter.

I årsberetningen for 48/49 fortelles det om følgende arrangementer: Årsmøte, to styremøter, juletefest, basar, to skogsløp, merkerenn, utforrenn, terrengløp og to skøyte løp.

Etter å ha arrangert konkurranser av mange slag, prøvde klubben seg på skøyte løp den 27. februar 1949. Det gikk av stabelen på Igletjern, der det hadde vært et testløp før på vinteren som hadde gitt mersmak. Denne gangen møtte det opp 23 deltakere, og de kom fra hele bygda, trass i beliggenheten. Det er mellom tre og fem km opp til Igletjern fra veien, avhengig av hvor en går opp, og det er stort sett bratt terreng. Men en slik tur så de nok bare på som fin oppvarming før selve konkurransen. Banemannskapene hadde også mye jobb med å måke og gjøre klar isen. Isen ble ikke perfekt, den var noe ru, men med strålende sol og ivrige deltakere ble stevnet meget vellykket, står det i protokollen! Det ble gått 300,600, 900 og 1500 meter, alt etter hvilken klasse man hørte til.

Her er det artig å se sammendraget av resultatene, for mange vil nok kjenne igjen flere av navnene.

Gutter:

Klasse I (under 10 år)
Arne Kamperud 84,5 sek.

- Klasse II (11 og 12 år)
1. Arvid Sandbakk 106,5 sek.
 2. Kjell Krogstad 107,0 sek.
 3. Gunnar Hoel 108,9sek.
 4. Per Oddvar Hellne 118,9 sek.
 5. Ole Petter Hovind 174,4 sek.

- Klasse III (13 og 14 år)
1. Ivar Sandbakk 85,9 sek.
 2. Bjørn Torgersen 87,9 sek.
 3. Klaus Sylta 91,6 sek.
 4. Harry Langgård 92,9 sek.
 5. Rolf Ringstad 95,0 sek.
 6. Tore Bråthen 98,6 sek.
 7. Oddbjørn Ødegård 101,3 sek.

Klasse IV (15 og 16 år)
1. Morten Ånerud 85,1 sek.

2. Frank Husmo 88,1 sek.

Klasse V (junior, 17-20 år)
1. Anders Hagen 108,9 sek.
2. Knut Svendsen 116,0 sek.

Klasse VI (senior, 20-35 år)
1. Øyvind Hansen 114,0 sek.
2. Oddmar Berger 123,6 sek.

Klasse VII (senior, over 35 år)
1. Henrik Torgersen 110,7 sek.
2. Ole Mørk 124,3 sek.
3. Alv Vårum 141,5 sek.

Piker:

Klasse II (11 og 12 år)
1. Synnøve Mørk 80,2 sek.

Igletjern, der Mork Idrettsklubb arrangerte skøyte løp i slutten av 40-åra. Sekretariatet holdt til ved hytta som kan skimtes på andre siden

Vi ser at det var bare en deltaker i pikeklassen på dette skøyte stevnet. Men klubben hadde flere ungjenter som deltok i både skirenn og terrengløp, og jenter var med i styret også. I festkomiteen var jentene alltid godt representert, og det sier jo noe om hvordan det var den gangen – skulle det serveres, ordnes og ryddes, måtte det kvinnfolk til!

I de årene klubben eksisterte, deltok medlemmene for Blaker IL i fotballens A-, B-, junior- og guttelag, og ellers i friidrett, stafetter, langrenn og hopp.

Noen ble også tatt ut til kretsmeesterskap, og flere medlemmer deltok i Holmenkollstafetten.

Men det var ikke så lett å holde liv i en så liten, lokal klubb. Allerede i årsberetningen for 1950/51 kan en lese følgende: «Sammenligner en dette arbeidsåret med de tidligere, vil en dessverre finne at klubben er på sterk marsj den gale vei.» Det heter videre at det hadde vært bra med snø, og sommeren hadde artet seg godt slik at stevner kunne avvikles. «Nei, det er ikke godt å finne årsaker.» Men tilbakegangen «varslet fare», som det ble skrevet.

For å få mer liv og samhold i klubben ble det foreslått å avholde noen klubbkvelder og til og med å sette opp en revy, men protokollen viser ikke at noe slikt ble gjennomført.

Nei, en måtte nok bare akseptere at tidene hadde forandret seg. Det gamle, snevre lokalsamfunnet var på veg ut. Det var blitt lettere å flytte på seg, for etter hvert hadde mange ungdommer skaffet seg sykler. Arbeidsplasser fantes utenfor grenda, det gjaldt også fritidsaktiviteter.

Laget var i virksomhet til 1954. Protokollen viser at det ble arrangert både hopprenn og langrenn i Dammerud i 1951 og 1953. Men utover det er det bare juletefesten som er notert avholdt hvert år fram til 1954.

Da klubben ble nedlagt, var det noe over kr.2.000 i kassa. Disse pengene ble gitt Jarsjøbakken da den ble bygd i 1965/66, fordi den lå i det området der klubben hadde hatt sin virksomhet.

Men all ære til dem som startet klubben! Den betydde mye for samholdet de første årene etter krigen. Klubben var viktig for å få opp idrettsinteressen blant de unge i grenda. Terskelen for å delta og prøve seg blir lavere i et lite og trygt miljø, og mange av medlemmene fortsatte som aktive i Blaker Idrettslag.

Protokollene ble tatt vare på av Helge Bråthen, og hans datter Vera lånte dem ut til oss. Uten velskrevne protokoller fra klubbens drift der absolutt alle stevneresultater er notert, hadde det ikke vært mulig å skrive denne historien.

Da sognepresten styrte valget - *Kritikkverdige forhold i Sorum*

Av Asbjørn Langeland

Den 23. oktober 1879 sto følgende leserinnlegg i avisen Verdens Gang: «Hr. Sogneprest til Sorum, P. Valeur! Her går fra mann til mann rykter om ting, der skal være passeret ved siste valgmannsvalg, som De Hr. Sogneprest, for Deres embedes og menighets skyld bør gis anledning til offentlig å gjendrive.

Her fortelles som fullt pålitelig, at De som bestyrer av valgforretningen har merket de fremleverte stemmesedler med vedkommende stemmeavgivers tall i løpenummerfortegnelsen, så De siden sattes i stand til å kontrollere hvorledes hver mann hadde stemt. Det heter likeledes, at De, Hr. Sogneprest, ikke har beholdt den således ervervede viten for Dem selv; men at De ved til forskjellige å kunngjøre hvem der hadde stemt på de liberale kandidater, Schea og Aasgaard, har gitt anledning til kiv, hat og fiendskap i den menighet hvor De er satt til å være fredens og fordragelighetens vokter.

Valgloven hjemler enhver borger rett til å stemme uten navn. De leste ved valget selv opp denne bestemmelse, Hr. Sogneprest. Loven har villet, at enhver mann herved skal kunne åpnes adgang til å stemme fritt, således som hans samvittighet tilsier, uhindret av menneskefrykt og bihensyn som kunne tvinge hans overbevisning.

Hine rykter inneholder følgelig en beskyldning for åpenbart lovbrudd.

Vi føler oss forvisset om, at de ikke kan medføre sannhet. Det er ikke mulig at der i vårt land gives en sjelesørger, en eneste en, som på den måte ville trosse landets lov, eller en valgbestyrelse, en eneste en, som ville se gjennom fingre med en så grov forgåelse.

Det er ikke mulig at en fredens mann og Herrens tjener på den måte ville vekke hat i sin egen menighet. Det tør ikke tenkes at en prest ville tilsidesette en lovs klare og tydelige forskrift og legge bånd på noget menneskes frie samvittighet og overbevisning. Det kan heller ikke forutsettes at noen valgbestyrelse – om den ikke delte de stemmeberettigedes flertalls oppfatning – ville søke å seire ved så skammelige, lave og likefrem lovstridige midler.

Det er ikke godt at sådan tro utbredes om den der står som menighetens lærer og hyrde, og om dem der har det som

plikt å påse at den høyviktige valghandling foregår på lovlig vis. Et ord fra Dem, Hr. Sogneprest, vil bringe ro i mange sinn. De anmodes i ærbødighet om å godtgjøre at hine rykter savner grunn.

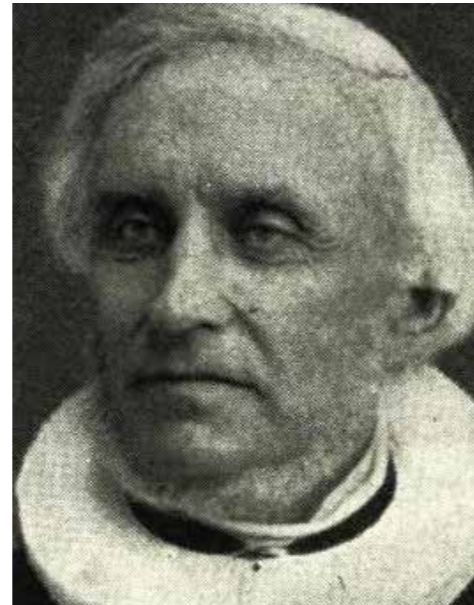
Forfatteren av disse linjer vil sørge for at det nummer av nærværende blad hvori denne henvendelse opptages, blir Hr. Sognepresten tilstilet.

I ærbødighet:
En av Deres menighet.»

Sogneprest Valeur svarte i VG den 30. oktober:

«I anledning av den til meg rettede artikkel i «Verdens Gang» no. 125 av 23de ds. skal jeg med den bemerkning at innsenderen ved muntlig henvendelse til meg kunne ha fått alle fornødne opplysninger, utbe meg plass for følgende:

Valglovens §§ 15 og 16 anordner hvorledes der skal forholdes med stemmegivning ved valgforsamlinger, hva enten den skjer skriftlig eller muntlig, samt med opptelling osv. av de ved valgforsamlinger skriftlig avgitte stemmesedler. Deretter bestemmer § 16: «Befindes nogen å ha stemt på sig selv, er hans stemmeseddel ugyldig, uten at ny stemmeseddel i dens sted må inngis.» Dette bud må så vidt skjønnes, anføres rettet til valgbestyrelsen der altså har å påse dets overholdelse. For så vidt stemmegivningen foregår muntlig eller ved seddel med navns underskrift, er det altså liketil å påse overholdt det siterte bud i valgloven. Avgis derimot stemmeseddel uten underskrift, kan valgbestyrelsen ikke påse budet overholdt uten ved enten å påføre vedkommendes navn på seddelen, eller å nummerere denne med vedkommendes nummer i mantallsprotokollen. Den siste fremgangsmåte ble som den enkleste og lempeligste befulgt av valgbestyrelsen i den overbevisning at man handlet i full overensstemmelse med lovens bud, hvorfor også nummererin-

Peter Valeur, sogneprest i Sorum 1871 – 1883.
Sorum's ordfører 1878 – 1881.
Bilde fra bygdeboka Sorum Herred, b. 1.

gen skjedde i alles påsyn.

Når det videre i den innsendte artikkel heter at jeg skal ha «kunngjort» hvorledes stemmene var falt ved valgforsamlingen, da er dette en betydelig overdrivelse. Jeg kan visstnok under privat samtale ganske i alminnelighet ha uttalt meg om stemmegivningens retning innen prestegjeldets forskjellige deler, vel også berørt en enkelt stemmegivning; men likesom dette ikke kan betegnes som noen «kunngjørelse», således har det heller ikke falt meg inn at dette skulle gi anledning til «kiv, hat og fiendskap» all den stund at valget var forbi, og så meget mere som man ved de før valget holdte prøvevalg allerede kjente de flestes mening, og valgmenenes stemmegivning utover hele landet stadig ses meddelt i bladene. Imidlertid medgir jeg at det for ethvert medlem av valgbestyrelsen er rettest å bevare taushet om stemmegivningen, kan jeg ikke medgi at denne feil med rimelighet kan begrunne hverken noen formodning om så slette og lave beveggrunder som innsenderen antaget, eller overhode noen som helst anledning til de voldsomme antydninger og siktelser

som bladartikkelen for øvrig inneholder.

Da en av min menighet har begjært mitt tilsvarende, har jeg trodd å burde gi det. Men med nærværende er bladskrivning angående denne sak for mitt vedkommende avsluttet.

Sorum den 27de oktober 1879

VGs redaktør har følgende kommentar satt med uthevet skrift:

«I den skrivelse som vi ovenfor har hatt den sorg å måtte innta, har Hr. Sogneprest Valeurs egen erkjennelse for:

At han har tilintetgjort stemmesedlenes lovhjemlede anonymitet ved å merke dem før deres nedleggelse i valgurnen; at han ikke engang har beholdt den således ulovlig oppdagede hemmelighet for seg selv.

Rimeligvis er den hele valgbestyrelse i Sorum meddelaktige i denne utvilsomt lovstridige og forhåpentlig enestående fremferd.

Kjennsgjeringene taler her for seg selv; vi behøver for vårt vedkommende ikke å tilføye et eneste ord.»

Saken fortsatte i Dagbladet

Den 1. november hadde Dagbladet et stort oppslag om saken på første side. Først blir de to brevene gjengitt i sin helhet, deretter følger en omfattende kommentar. Jeg siterer litt fra Dagbladet:

«Det er vel ingen tvil om at sognepresten og valgbestyrelsens øvrige medlemmer har vært i god tro; de har gått aldeles åpenlyst til verks. Men det kan likeså lite være tvil om at deres handlemåte er aldeles ulovlig og inneholder et av de groveste brudd på de regler hvormed velgerne skal sikres mot uberettiget innflytelse og valget fremtre som et resultat av frie borgeres overbevisning. For å kunne stemme fritt, må det være adgang til å stemme hemmelig. Ingen må kunne bygge noe håp om å kunne øve innflytelse på en annens stemmegivning ved å kontrollere hans stemmeseddel; rikmannen skal ikke kunne øve noe trykk på sin skyldner; eller sognepresten på kirkesangeren og skolelæreren, eller offiseren på soldaten, eller arbeidsherren på arbeideren, eller den som har benyttet bestikkelse, har noe middel til å sikre seg sitt skammelige formåls oppnåelse...»

Dersom den av sognepresten i Sorum benyttede fremgangsmåte var den gjel-

dende ved våre valg, ville deres moralske betydning snart ikke være større hos oss enn de var under det franske keiserdømme. Man har jo også allerede i Sorum sett følgene av at stemmegivningens hemmelighet er krenket; og trykkes virkning vil nok kunne spores ved neste valg dersom det ikke settes en stopper for misbruk av den her stedfundne art.»

Avisen kommer så med en lengre redegjørelse der man konkluderer med at Valeurs tolkning av valgloven beror på en åpenbar misforståelse. «Det er naturligvis også en ren misforståelse både av en valgbestyrers og en sogneprests verv når man av valglovens § 16 vil ta anledning til å spille en politispions uverdige rolle; noe sådant ligger likeså fjernt fra valglovens tanke som det må synes ufattelig, at det etter 64 års valgpraksis ennå kan ha unngått å prege seg i noen prests eller valgstyrelsens sind hvilke fordervelige følger en sådan anvendelse av loven ville dra etter seg.»

Avisen tar imidlertid opp det faktum at loven fortsatt har et forbud mot å stemme på seg selv. Dette hører til «de bud som man så vidt vites, har forkastet i de fleste lands valglover, og som heler ikke kan forsvare sin plass i en lov eller en forfatning som krever at valget skal fremgå av velgernes egen politiske overbevisning.»

Dagbladets artikkel avsluttes slik: «Da det er oss berettet at merking av stemmesedler skal være praktisert flere steder ved siste stortingsvalg, skulle vi oppfordre våre lesere til å gjøre oppmerksom herpå. Det er av viktighet å våke over alle midler til å verne om stemmeseddelens renhet og ikke minst i en tid hvor man har sett Høirepartiet gripe til så ulovlige midler som de fra Svelvik omtalte.»

Kommentarer:

Til avslutningen om valget i Svelvik: Valget i Svelvik var omtalt i Dagbladet to dager tidligere. Der var det kommet inn så mange protester at det førte til rettslig forhør. Bl. a. hadde flere personer som ikke var innført i mantallet, fått stemme. Det ble også rettet en direkte beskyldning mot politimesteren som var en av kandidatene det kunne stemmes på. Politimesteren skulle ha levert en mann en stemmeseddel og sagt at han kom til å kontrollere etterpå om mannen hadde stemt på ham. Det ble også hevdet at stemmesedlene som var levert fra «Høirepartiet» var nummerert, og lensmannen skulle ha sagt til dem som stemte, at man i etterkant ville kontrollere om det var brukt en annen stemmeseddel.

Dette var jo langt mer alvorlige beskyldninger enn dem som var fremsatt i Sorum.

Stortingsvalget i 1879 var et indirekte valg. Slik hadde det vært siden 1814. De som stemte, fikk ikke anledning til å velge representanter til Stortinget. I stedet ble det valgt valgmann, og valgmenene skulle etter valget komme sammen og velge dem som skulle bli stortingsmenn. I 1879 skulle valgmenene i Akershus velge fire stortingsmenn med suppleanter, fra 1882 ble tallet øket til fem. Det var amtmannen som sammenkalte og ledet valgmannsmøtet, og det var bare i valgmannsmøtet at representantene ikke hadde anledning til å stemme på seg selv (noe sogneprest Valeur ikke hadde forstått). Dersom to kandidater fikk samme antall stemmer i valgmannsmøtet, ble valget avgjort ved loddtrekning

Det skulle velges en valgmann pr. 50 stemmeberettigede i kjøpstedene, mens det på landet skulle velges én valgmann pr. 100 stemmeberettigede i prestegjeldet. Hvis et prestegjeld hadde mindre enn hundre med stemmerett, skulle de velge én valgmann. Denne loven ble utformet lenge før landet ble inndelt i kommuner, og prestegjeld var den naturlige inndelingen. Før 1897 skulle valget foregå i prestegjeldets hovedkirke. Inntil samme årstallet var det sognepresten sammen med prestens medhjelpere som var valgstyret med ansvar for at valget ble avviklet på riktig måte. Fra 1897 fikk lensmannen denne oppgaven sammen med formannskapet. Det hadde altså vært kommunestyrer og formannskap her i landet i 60 år før de fikk ansvar for valget. Ordningen med valgmann varte til og med stortingsvalget i 1903. I 1905 ble det innført enmannskretser (slik de fortsatt har det i Storbritannia). Landet ble da inndelt i 123 enmannskretser, 82 for landdistriktene og 41 for kjøpstedene.

På den tida denne saken omhandler, var det bare menn som hadde stemmerett, og bare menn som kunne velges, derfor ble det skrevet stortingsmann og ikke representant.

Sitatene er gjengitt slik de er skrevet, men jeg har forandret noe på rettskrivningen. Infinitivmerket at er byttet ut med å, store bokstaver i substantiv er ikke brukt, og de gamle kommareglene er ikke fulgt, men jeg har ikke forandret ordvalg eller setningsbygning.

Kilder:

Avisene Verdens Gang og Dagbladet fra 1879
Tallak Lindstøl: Stortinget og statsraadet 1814 – 1914, Kra 1914

Stor aktivitet på Slora Mølle

Av Louise N. Fjelland

Siden 2006 har Slora Møllens Venner drevet restaurering av mølla for Blaker og Sørums Historielag. Det er tydelig at aktiviteten på Slora Mølle blir lagt merke til og satt stor pris på, og det blir spennende å følge arbeidet videre.

Arkitekt Maria Nesvaag holdt et meget interessant innlegg under åpent arrangement på Slora Mølle (Foto: Jon Wiik).

Åpent arrangement

Siden 2012 har Kulturminnefondet gitt betydelig faglig bistand og finansiell støtte til Slora Mølle. I anledning åpent arrangement før årsmøtet til Slora Møllens Venner 6. april var direktør i Kulturminnefondet Simen Bjørgen til stede. Han fortalte om fondets virke og deres vurderinger av Slora Mølle, og han tildelte Blaker og Sørums Historielag et tilsagn på kr 120 000,- til restaurering av plansikten på Slora Mølle. Til sine orienterte Sørums ordfører Marianne Grimstad Hansen om sine og kommunens holdninger og aktiviteter i forhold til kulturminner i bygda. Hun skrøt av den frivillige innsatsen i kommunen og på mølla. Leder i historielaget, Kåre A. Bøhler, sto frem og forsikret forsamlingen om at Slora Mølle ville ha en fortsatt høy prioritet i det valgte styret.

Geolog Harald Johansen kåserte om betingelsene for bosetting og næringsveier ved Slora i historisk perspektiv, mens arkitekt Maria Nesvaag orienterte om sin diplomoppgave som hadde Slora Mølle som bakteppe. Geolog Harald Johansen og arkitekt Maria Nesvaag har jobbet mye med Slora Mølle og området rundt, med tanke på å utvikle området til

et teknisk-kulturelt og naturhistorisk vitensenter. I de siste åtte årene har skoleavdelingen ved Norsk Teknisk Museum samarbeidet med Slora Møllens Venner og Fjuk skole i formidling av kunnskap om kulturminner, teknologi og fornybar energi. Se for øvrig egen sak om årets skolebesøk.

Årsmøte

Den 6. april avholdt Slora Møllens Venner sitt årsmøte på Fjuk oppvekstsenter i Blaker. På årsmøtet ble følgende styre valgt:

Leder: Dag Ivar Winding-Sørensen, gjenvalgt for ett år.
Nestleder/økonomiansvarlig: Dag-Einar Hellerud, gjenvalgt for to år.

Styremedlem: Vidar Harfallet, ikke på valg.
Styremedlem: Hans Bjørge og Tore-Petter Hellerud ble valgt for to år.
Sekretær: konstitueres av styret.
Jon Kurland avsluttet da sitt virke i styret og ble tildelt en fortjent oppmerksomhet for sin innsats.

Kontingenten er kr. 300,- pr. år.

Vi håper at du fortsatt vil støtte opp om historielaget, men hvis kontingenten ikke blir betalt blir du ikke lenger regnet som medlem, og abonnementene på medlemsbladene Sørums-Speilet og Skytilen vil bli stoppet. Hvis du av en eller annen grunn ikke skulle ønske å opprettholde medlemskapet, vil vi sette pris på at du melder fra til kasserer Kjell Kurland på tlf. 95478146 eller pr. e-post: kjellkurland@yahoo.no

Har du glemt medlemskontingenten?

I løpet av sommeren sender vi ut purring til medlemmer som i henhold til vårt regnskap ikke har betalt kontingenten til Blaker og Sørums Historielag for 2017. Hvis du har glemt oss, setter vi pris på at du betaler nå. Da slipper du ergrelsen ved å få purring, og vi sparer arbeid og utgifter.

Hvis du har forlagt giroen med KID-nummer, kan du betale på nettbank eller på en blank giro til konto 1321.08.05189 Blaker og Sørums Historielag og oppgi ditt navn og adresse.

Skoledag på Slora Mølle

Av Dag Winding-Sørensen

Nå har Fjuk skole deltatt på Skoledag ved Slora Mølle i 8 år. 7. trinn kom tidlig på morgenen 4. mai til mølla etter en frisk morgenvandring fra skolen, gjennom skogen forbi Mjøluken og frem til Slora-fossen. Det er en sti vi håper å opparbeide permanent.

I hele den tiden restaureringsarbeidet på Slora Mølle har vært drevet, har historielaget aldri opplevd at det er utført hærverk på eiendommen. Det tilskriver vi det store engasjementet elever og foreldre i kretsen viser for dette flotte kulturminnet.

Vi er så heldig å ha samarbeid om denne skoledagen med Håvard Heggelund som er leder av skoletjenesten ved Norsk Teknisk Museum og Arne Andersen som er Limnolog fra Museene i Akershus.

I friskt vårvær var det aktiviteter inne og ute. Klassen ble delt i fire grupper. Brith Kristiansen og Vidar Harfallet hadde møllevandring og underviste om historien til mølla og den tekniske utviklingen. Arne Andersen førte sine grupper på natursti; med fokus på livet i vann, miljøvern og forurensning. Gruppene som deltok i praktiske aktiviteter og opprusting av mølleområdet ble ledet av Dag Winding-Sørensen og Hans Marigård. Hans bisto også Håvard Heggelund som ledet gruppene i undervisningen om fornybar energi.

Gruppeaktivitetene hadde en varighet på 40 minutter, med 10 minutters pauser. Det passet veldig godt for både elever og ledere virket det som. To lærere fulgte klassen og viste også stort engasjement.

Dette er en fin aktivitet som ganske sikkert også kunne tilrettelegges for andre barneskoler, dersom det blir innarbeidet i den kulturelle skolesekken.

8. juni er klassen invitert til fagdag hos Norsk Teknisk Museum, hvor de blir mottatt av Håvard Heggelund som faglig omviser.

Blaker og Sørums Historielags tilbud til ungdommen er unikt i vår region.

Elevene fikk oppleve en litt annerledes, men svært lærerik, skoledag. Her sørger Hans Marigård for kyndig veiledning (Foto: Dag Winding-Sørensen).

Krigsminner fra andre verdenskrig

I Kulturminneplanen til Riksantikvaren er det et uttalt mål å legge krigsminner inn i databasen Askeladden.

På <http://www.riksantikvaren.no/Tema/Krigens-kulturminner> kan du lese mer om dette viktige arbeidet: «Mange av de fysiske sporene fra andre verdenskrig er forsvunnet, eller er i ferd med å forsvinne. Det gjør det desto viktigere å ta vare på de gjenværende kulturminnene fra krigen.»

Kulturminnevernavdelingen i Sørums kommune har spurt Historielaget om å nå ut til medlemmene våre med dette budskapet. Sørums-Speilet henstiller derfor våre lesere om å bidra til fortsatt innsamling og registrering av krigsminner. Det etterspørres blant annet ukjente bilder/kart/tegninger for eksempel på hus- eller kjellervegger, eller flyktningerut-

er mot Sverige.

Dersom du har noe du ønsker å melde inn, kan dette gjøres til kulturminnevernavdelingen i Sørums kommune pr. e-post eller post: e-post kulturminnevernet@sorum.kommune.no / post: Sørums kommune v/ Kulturminnevern, pb. 113, 1921 Sørumsand.

Før de som ikke har lest den allerede, kan vi også anbefale boka «Sørums under okkupasjonen 1940-1945», utgitt av Historielaget.

Lang, tynn og tørr som sommer’n sjuogførr

Av Asbjørn Langeland

Noen somre er våte og kalde, andre er varme og tørre. Mange mener å huske at da de var barn, var sommerværet alltid fint og badevannet varmt. Det gjelder nesten uansett alder på dem en snakker med. Etter noen år skjelner vi ikke somrene fra hverandre, men én sommer skiller seg ut – sommeren 1947. 70 år er gått, men den sommeren husker folk. Jeg har spurt forskjellige personer om de forbinder noe med det året, og alle har svart, tørkeåret. Det gjelder ikke bare dem som husker så langt tilbake. Nei, mange som ikke var født enda, sier tørkeår når jeg spør dem om 1947. Overskriften jeg har brukt, er et munnhell som Berit Kristiansen spontant kom med da jeg spurte henne om hun husket året 1947.

Tørre og varme somre har det vært mange av, så hva var så spesielt med 1947? Hele året var ekstremt tørt, ikke bare sommeren. Dette førte til vannmangel, strømrasjonering, avlingssvikt og förmangel, skogbranner, fiskedød i uttørka bekker og småelver og mye annet, og problemene fortsatte inn i vinteren 1948. Det hadde nok også en betydning at dette inntraff bare to år etter fem år med krig og okkupasjon. Det var fortsatt rasjonering på mange viktige varer, også matvarer, og når en fikk et år med avlingssvikt, så kom det oppå den knappheten som allerede var der.

Tørkeåret ble et samtaleemne i flere tiår. Jeg var seks år gammel den sommeren så noe husker jeg, spesielt vannkjøringa, og i hele oppveksten hørte jeg om tørken. I 1967 kjøpte Gro og jeg gård i Frogner. I årene som fulgte, hørte jeg ofte naboer fortalte om erfaringene fra 1947. Da vi fikk et par meget tørre somre på 1970-tallet, fikk vi stadig høre om hvordan det var i sjuogførr. I Frogner hadde vi også et synlig minne om tørkesommeren. Merkene etter skogbrannen i Heksebergfjellet har vært godt synlige helt opp i mot våre dager.

Men alle oppfattet ikke tørkeåret som ensidig negativt. Utover på 1950- 60- og 70-tallet, hørte jeg mange som snakket om hvor varm og lang sommer det hadde vært, med utrolig mye badeliv og annet uteliv. Det var særlig «byfolk» som la vekt på de positive sidene. Da jeg holdt på med forarbeidet til denne artikkelen, var jeg en dag på Nasjonalbiblioteket, og der traff jeg en tidligere kollega som er født rundt 1960 og oppvokst i Nordland. Jeg fortalte at jeg holdt på med en lokalhistorisk artikkel om 1947. Å ja, 1947 hadde han hørt om. Mora hans var i Oslo og utdannet seg til sykepleier på den tida, og hun hadde mange ganger fortalt om den fantastiske sommeren de hadde hatt i Oslo den gangen.

Noen værdata

Statistisk sentralbyrå (SSB) har publisert værdata for alle år helt tilbake til 1837. Statistikken bekrefter at 1947 var et ekstremt år. Nedbøren i Oslo for hele året

var 398 mm, mens 30-årsnormalen er 763 mm. De siste 179 år er det bare ett år som har hatt like lite nedbør, nemlig 1875 som hadde 397,6 mm. Ser en på de enkelte måneder, så hadde februar 2 mm, mai og august hadde begge 0 mm og oktober 11. Også januar, mars og juni var svært tørre måneder, mens april og juli var noe bedre med 64 og 61 mm, og september hadde 68. I november kom det forholdsvis mye nedbør, 96 mm, men denne måneden var ekstra kald så nedbøren kom som snø og fikk ingen betydning for vann- og elektrisitetsforsyningen.

Det var ikke bare tørken som var ekstrem. Februar 1947 var den nest kaldeste som var målt til da, med -13,1 grader i gjennomsnitt, mens sommeren var mye varmere enn normalt. Gjennomsnittstemperaturen for august var den høyeste som er målt, 20,3 grader, mens juni og juli hadde 17, 0 og 18,6 som også var betydelig over normalen. Oktober ble forholdsvis kald, og november var en av de kaldeste vi har hatt.

Vannmangel og strømrasjonering

Arbeiderbladet hadde som overskrift på førstesiden den 3. november, «Vannmangelen er prekær, men kan bli verre.» Vannstanden i vanna i Nordmarka hadde aldri vært så lav. Dette gjaldt Oslo, på bygdene var tilstanden minst like ille. I bygder der det ikke var vannverk, og det var de fleste, ble problemene ekstra store. Utbyggingen av vannverk på bygdene kom en del steder i gang fra tidlig på 1900-tallet og fortsatte i årene fram mot krigen (1940). Disse vannverka var for det meste andelslag, og de fleste dekket et begrenset område, gjerne rundt tettbebyggelser. I Sørum var det fra før krigen vannverk på Sørumsand, i Midtbygda rundt Lørenfallet og i et område rundt Frogner stasjon. Den største delen av kommunen var uten vannverk. Vannverka fikk vann fra tjern og oppdemte bekker, og de kunne tåle en tørkeperiode, men denne tørken var så langvarig at det fikk følger for nesten all vannforsyning. De fleste gårder, småbruk og spredtliggende bolighus fikk vann fra brønner som var avhengig av regnvann. Noen var så heldige at de hadde vann fra iler som aldri gikk tørre.

På mange gårder ble det vannmangel fra

tidlig på sommeren, og da tørken fortsatte utover høsten var det ikke mange brønner som hadde vann. Det ble derfor en krevende oppgave å skaffe vann til folk og dyr. Ekstra ille ble det da snøen og kulda kom i begynnelsen av november, og problemene med vannforsyning holdt seg helt til det ble mildvær våren 1948.

I avisene kunne en daglig lese om krisetilstander. På Gjøvik fikk for eksempel bøndene som leverte melk til meieriet, tilbud om å få returspanna fylt med rent drikkevann. En rekke lastebilsjåfører ble fast engasjert med vannkjøring, og bøndene betalte mange steder 15 – 16 kroner dagen for rent vann.

Svikt i strømforsyningen rammet alle. Allerede fra 1. september kom Samkjøringen med påbud om kraftrasjonering over hele Østlandsområdet. Strøm ble ikke tillatt brukt til vindus- eller reklamebelysning. Husholdningene ble oppfordret til på frivillig basis å innføre en rekke sparetiltak: «Spar på bruk av vannvarmere for kjøkken og bad. Slokk alt lys som kan unnværes, og bruk inntil videre ikke elektriske varmeovner selv om det blir enkelte kjølige dager. Strømforbruket på alle andre områder må innskrenkes mest mulig og ikke under noen omstendighet overstige 90 % av forbruket tilsvarende tid i fjor.»

Det viste seg imidlertid at den frivillige strømsparingen ikke var tilstrekkelig, og fra 1. oktober ble det innført full avstenging av strømmen på visse tider om kvelden og natta. Videre utover høsten ble strømrasjoneringen skjerpet. Det ble satt en grense på 68 % av normalt forbruk, og de som brukte mer, fikk et klekkelig straffegebyr.

Sørumfolk forteller

Frogner vannverk dekket bare en mindre del av Frogner. Store deler av bygda var derfor uten vann. På mange gårder hadde de store besetninger med både hester, kuer, griser og høns, og alle skulle ha vann. Kristian Romsaas (f. 1935) forteller at Gran-gårdene kjørte vann fra Leira, og det gjorde de på Bjerke også. Ellers har jeg hørt av Åge Sørлие (død 1987) at de på Bjerke og Bjerkemoen kjørte vann fra Gjeksla, bekken på østsida av Trondheimsvegen.

På Gran prøvde de også å pumpe vann fra Leira, men det prosjektet måtte de gi opp fordi høydeforskjellen var så stor at pumpa de brukte ikke gav nok trykk. Alternativet ble å pumpe fra Gjeksla, men dette var en mye dårligere vannkilde. Arild Kristiansen (f. 1930) på Bjerke forteller at hans far, Olaf Kristiansen som var lastebileier, var opptatt med vannkjøring hele høsten og vinteren. Antakelig var det drikkevann og husholdningsvann han kjørte, elvevannet var jo ikke særlig egnet til husholdningsbruk. Noen steder, som f. eks. på Semmerud, hadde de iler som var tilstrekkelige til husholdningsformål, men vann til dyra måtte de kjøre fra elva.

På Norum var de som andre steder i bygda, avhengig av gårdsbrønner, og disse gikk tørre. Endre Stakkerud, som sjøl ikke var født i 1947, forteller at han hørte faren sin fortelle at Gulbrand Bøhler hadde en original løsning. Bøhler var blitt lei av det slitsomme arbeidet med å kjøre vann fra Rømua. Han begynte derfor å lede dyra ned til elva så de kunne drikke sjøl. Da vinteren kom, hogg han høl på isen, og hver dag jagde han dyra i snøen ned til elva.

Der de ikke hadde hest, ble det ekstra slitsomt. Berit Kristiansen (f. 1939) vokste opp på et småbruk på Lystadmoen. Der hadde de kuer og høner, men ingen hest. Som de fleste steder, sviktet brønnen deres, og de måtte da bære vann til folk og dyr fra ei ile som lå innunder fjellet et godt stykke fra gården. Hun var bare åtte år, men måtte likevel ta sin tørn med vannbæring. Det var også en vannkilde på andre sida av gården ca. en kilometer unna, og derfra hentet de vann i melkespann som de trillet i trillebår. Vannmangelen fortsatte utover vinteren, og Berit husker at de dro vannspannet på kjelke. Et slitsomt arbeid som måtte gjøres hver dag.

Avlingssvikt og forsyningsproblemer

Tørken førte til dårlige avlinger av alle jordbruksvekster. I første omgang ble det förmangel. Mange bønder måtte redusere buskapen, og i august og september var slaktetilførslene mye større enn normalt. Trygve Sæther forteller at der han vokste opp, hadde de normalt tolv mjølkekuer, nå ble tallet redusert til ni. Besetningen ble altså redusert med 25 %, og det var nok slik på mange gårder. Med reduserte besetninger og lite fôr, ble det også fare for mangel på melk. Ut på høsten begynte man imidlertid å frakte melk fra Trøndelag til Oslo.

Avlingssvikten var ikke like stor for alle vekster, og all jord ble ikke like hardt rammet av tørken. Tross alt ble det ikke totalt

uår. Fra Hvam landbruksskole kunne de melde om havreavling på 75 % av normalen og bygg- og hveteavling på 85 %. Kvaliteten på hveten var dessuten meget god. Bestyrer Boyesen sa til avisen at han trodde avlingene på Hvam stort sett svarte til det som var oppnådd ellers i Nes. Vi kan vel regne med det samme for Sørum, men avlingene kunne variere mye fra gård til gård da det er stor forskjell på jordas evne til å tåle tørke. Fra Norges Landbrukshøgskole på Ås meldte de om stort sett det samme som på Hvam, mens Buskerud landbruksskole i Modum hadde kornavlinger på bare 65 %.

Svikten i høyavlingene og mangelen på gjenvekst på engene skapte et større problem. I Landbruksdirektørens melding om årsveksten ved utgangen av august ble det sagt at høyavlingen i flere bygder på Østlandet og Sørlandet var under 50 % av et normalår. Dette var meget alvorlig i en tid da husdyrholdet var mye viktigere for jordbruket på Østlandet enn det er i dag. Det fantes nesten ikke gårder uten kuer, og alle gårder hadde hest, de fleste hadde flere hester. I skogen var hesten så godt som den eneste trekrafta, og svært mye av jordbruksarbeidet ble fortsatt utført med hester. Alle gårder var derfor avhengig av høy.

I 1947 var det generell rasjonering på kraftfôr i Norge, så bøndene kunne ikke uten videre kompensere svikt i høyavlingene med å kjøpe inn mer kraftfôr. Direktoratet for proviantering bestemte derfor at produsenter i distrikter med sterkt reduserte høyavlinger i forhold til et normalår, skulle få tildelt ekstra kvoter av kullhydratfôr. Dette ble gjort mulig ved at de ordinære rasjonene for hele landet ble redusert med 25 % i forhold til året før, og det kraftfôret man sparte inn på denne måten ble omfordelt. Bønder som ikke var hardt tørkerammet, måtte altså avstå rasjoner til fordel for dem som var hardest rammet i tørkedistriktene. Ordningen gjaldt for Akershus, Østfold, Vestfold, deler av Buskerud og Hadeland i Oppland. Tildelingen skulle skje etter nøye vurdering av de kommunale forsyningsnemndene i samarbeid med de lokale bondelag og bonde- og småbrukarlag.

Poteter spilte langt større rolle i kostholdet i årene etter krigen enn i dag. Det var fortsatt rasjonering på en mengde matvarer, og importmulighetene var begrenset. På grunn av tørken begynte folk å hamstre poteter, og i midten av september var prisene på poteter blitt langt «høyere enn rimelig for årstiden». Myndighetene bestemte derfor at det skulle innføres maksimalpriser på poteter. Når det gjaldt andre matvarer, så gjaldt mye av den rasjoneringen som ble innført under krigen, fortsatt. Nå ble deler

av rasjoneringen skjerpet. For eksempel ble det fra 1. september kunngjort reduserte kvoter på meierismør som nå bare skulle tildeles barn og syke.

Brann i Heksebergfjellet

Avisene skrev nesten daglig om skogbranner. Særlig var Sørlandet hardt rammet. I følge Nationen var 30 – 40 000 mål skog ødelagt i Agderfylkene. Men det ble også meldt om skogbranner en rekke steder på Østlandet

På formiddagen søndag den 31. august brøt det ut brann i Heksebergfjellet, i skogen til Rødsrud på Eisval. Store mannskaper ble satt inn i slokningsarbeidet, både militære fra Gardermoen og folk fra bygda deltok. Terrenget var ulendt, og vann var det ikke der det brant. Den 6. september, altså seks dager etter brannen oppsto, skrev Arbeiderbladet at det fortsatt brenner i skogbunnen på skogbrannfeltet i Frogner. Varmen måtte kveles da det ikke fantes vann på lange avstander. Avisen skrev videre at «lensmann Gjetrang uttaler at det sannsynligvis var en åndssvak mann som var bortsatt på en gård i nærheten, som hadde forårsaket brannen». Folk forteller at røyken fra brannen var synlig over store avstander, langt inn i nabobygdene.

Sverre Hexeberg som var 22 år i 1947, forteller at han på formiddagen den søndagen brannen brøt ut, oppdaget at det steg opp røyk i fjellet. Han var kanskje den som oppdaget brannen først. Sverre tok med seg øks og satte av sted mot brannstedet, men brannen hadde allerede vokst seg sterk. En ting var at trærne brant, men det var også fyr i røttene og i selve skogbunnen. I fjellskogen var det ikke dypt jordsmonn, det meste av skogbunnen besto av humus fra barnåler og lauv som hadde brantet år for år, nå var jorda så tørr at alt brant. Brannområdet ble etter hvert avgrenset, og de store flammene sloknet, men det fortsatte å brenne i skogbunnen. Det ulmet i glørne i flere uker, og folk ble utkommandert til å gå vakt i brannområdet. Sverre Hexeberg forteller at han gikk nattevakt sammen med militære mannskaper.

Skogbunnen i brannområdet var så ødelagt at det tok mange år før det vokste opp igjen granskog der. Det ble derfor et område med nesten bare lauvskog der brannen hadde vært. Også i dag, 70 år etter, kan en se et felt i Heksebergfjellet som er mer dominert av lauvskog enn resten av åsen.

Kilder:

Statistisk sentralbyrå: Historisk statistikk (flere utgaver). Avisene Nationen og Arbeiderbladet

Takk for denne gang

Av Dag Winding-Sørensen

Jeg takker medlemmene i Blaker og Sørums Historielag for den tilliten jeg er blitt vist som valgt leder gjennom flere år. For meg har lederværet vært en reise med mange gleder og noen refleksjoner.

Jeg kom med i historielaget i 1976 og hadde noen fine år i en ung bevegelse. Under Leif Mathisens lederperiode begynte historielaget å samle krefter, og kreftene ble ordentlig utløst i Svein Sandnes' lederperiode. Sørums-Speilet, Vølneberg gamle skole, Slora Mølle, Sørums Bygdebok, Kulturminneadopsjon og fast kontor på Blaker Skanse ble til i den perioden. Dette ble jeg satt til å forvalte. En givende og en krevende oppgave, som ikke hadde vært mulig å ivareta uten et kompetent styre, dyktige faggrupper og en entusiastisk medlemsmasse.

I retrospekt opplever jeg at Sørums-Speilets utvikling har vært mest avgjørende for den betydelige veksten i historielagets medlemsmasse. Arbeidet med bygdeboka og rodenettverket som er bygget opp for distribusjon i bygda teller også tungt. Rusleturer, rydding og merking av stier, noen store folkemøter og samarbeid med andre lag og foreninger i bygda styrker også renningen i samfunnsveven.

Arbeidet med barn og unge er allikevel det mest avgjørende for at kulturminnevernet skal ha en fremtid i lokalmiljøet. En gammeldags skole på Vølneberg er viktig for vår kontakt med barneskolene i bygda. Fjuk skoles engasjement på Slora Mølle er også blitt en verdifull tradisjon. Samarbeidet med Sørums-skolene om kirkejubileet, og elevenes engasjement med historielaget, er inspirerende. Det er også valgfaget Levende kulturarv ved Frogner skole som historielaget er invitert med på. Bygdas identitetsbygging har meget å hente fra den ungdommelige entusiasmen.

Den sterke tilflyttingen til Sørums kommunene rundt, rommer trusler og muligheter som vi ikke helt overskuer. Lokal identitet er et begrep vi i historielagsbevegelsen tror på, og dyrker. Vårt håp er at våre politikere og vårt næringsliv skal dele den visjonen med oss. I vår samfunnsøkonomiske tenkning er dessverre kulturarv ikke gjort kvantifiserbart. Tap av lokalmiljø regnes foreløpig ikke inn som en kostnad i et investeringsprosjekt. Fjerning av småhusbebyggelse for å gi rom for blokkbebyggelse defineres som utvikling. Lukking av raviner og nedbygging av dyringsjord til fordel for logistikkbedrifter og småindustri, oppfattes som økonomisk regningsvarende i nasjonalregnskapet.

Blaker og Sørums Historielag har i hele min lederperiode, og før det, arbeidet for at Sørums kulturminner skal løftes frem og sikres i befolkningens bevissthet. Vi har tro på at etablering av nærturisme og reiseliv kan sikre arbeidsplasser og kulturopplevelser i en region i rivende utvikling. Vi har tro på at ungdom på søk etter yrkeserfaring, kan være viktige

Dag Winding-Sørensen (Foto: Jørgen Kirsebom)

bidragsyttere som medarbeidere i etablering og drift av kulturbasert opplevelsesindustri i vår region. Vi tror at historielagsbevegelsen vil være en viktig mentor for slik ungdom. Og vi håper at lokalpolitikere og lokalt næringsliv om ikke lenge, vil innse at deres bidrag til en slik utvikling vil styrke deres eget inntjeningspotensial.

Men da må politikerne ikke rive kulturminner som Nordli, eller fylle igjen raviner under Hexeberg. Utbyggere skal ikke rive etablert småhusbebyggelse, og logistikkfirmaer skal ikke

bygge på landbruksjord. Og gjør de det, da skal lokalpolitikere sørge for at det koster penger. De penger kan tilføres historielagsbevegelsen som avbøtende tiltak for å sikre den lokale identiteten. Historielagsbevegelsen i Sørums viser at den forvalter sine midler for fellesskapet. Da bør vi forvente at politikere og næringsliv også stiller opp og sikre fortiden for fremtiden.

Takk for meg.
Med beste hilsen fra
Dag Winding-Sørensen.

Arrangementer utover året:

- 13. juni: Rusletur, vannveier Slora Mølle. (utgangspunkt Fjuk skole). Kjentmann: Dag Winding-Sørensen
- 15.-18. juni "Skinner til Frihet"
- 29. juli: Olsok-feiring på Vølneberg
- 22. august: Rusletur, Fjellbo-Hekseberg-Varden (utgangspunkt: Kiwi Fjellbo kl. 18). Kjentmann: Oddvar Jensen
- 5. september: Rusletur, Sørums skole-Skjea-Bergsvegen-Stomperudtraseen (utgangspunkt Sørums skole, kl. 18). Kjentmann: Kåre Olav Ormstad
- 25.-26. november: Julemesse Blaker Skanse kl. 12-15
- 2.-3. desember: Julemesse Valstad kafé
- 9.-10. desember: Julemesse Vølneberg, med bokstand

Årsmøtet 2017

Dag Winding-Sørensen ønsket de fremmøtte velkommen til Blaker og Sørums Historielags årsmøte på Bruvollen i Blaker torsdag 16. mars kl. 19. Fotograf Anders Henriksen holdt forut for årsmøtet et flott bildekåseri om kjøretøy opp gjennom årenes løp, mens hobbyarkeolog Tom Arne Ullersmo fortalte om sin metallsøkingshobby og stilte ut noen av sine funn, til stor glede for de fremmøtte.

Leder av Romerike Historielag, Tom Halvorsen, delte i anledningen ut hederstegn til Anders Henriksen for hans arbeid som billedredaktør for bygdebøkene og for hans innsats for bevaring av bilder fra Sørums. Hederstegn fikk også Bjørn Undrum for den flotte innsatsen han har lagt ned for Slora Mølle.

Årsmøtesaker:

Sak 1 Innkalling og sakliste ble godkjent, møtet satt kl. 20:50.

Sak 2 Valg av møteleder: Gro Langeland valgt. Underskrift årsmøteprotokoll: Anne Marie Lund og Leif Foss valgt. Også valgt som tellekorps.

Sak 3 Årsberetning for 2016: Årsberetningen ble gjennomgått av møteleder. Godkjent ved akklamasjon.

Sak 4 Revidert regnskap for 2016. Kasserer Kjell Kurland la fram revidert regnskap og revisjonsrapport. Regnskapet godkjent ved akklamasjon.

Sak 5 Forslag til arbeidsplan for 2017: Møteleder redegjorde for styrets forslag. Esben Nielsen la fram ideer for utvikling av prosjektet Vølneberg Skole. Arbeidsplanen vedtatt ved akklamasjon.

Sak 6 Medlemskontigent 2018: forslag om kr. 300,- som innværende år. Vedtatt ved akklamasjon.

Sak 7 Forslag til budsjett 2017 lagt frem av leder Dag Winding-Sørensen. Vedtatt ved akklamasjon.

Sak 8 Innkomne saker: Ingen saker hadde kommet inn innen fristen 15. februar.

Sak 9 Valg: Valgkomiteens leder, Ellen Marie Graarud, la fram valgkomiteens forslag. Årsmøtet ble bedt om å ta stilling til om hele konstitueringen, inkl. valg av leder, kunne overlates til det nye styret. Etter en bred debatt besluttet årsmøtet ved skriftlig avstemming å overlate konstituering av styret, inkludert valg av leder, til styret selv (19 stemte for, 15 stemte imot, 2 stemte blankt). Personvalgene ble som innstillingene (alle valgt ved akklamasjon).

Nytt styre i Blaker og Sørums Historielag 2017-2018: Styreleder Kåre Alfred Bøhler, her flankert av (fra venstre) Odd Roar Stenby (vara), Louise Nordli Fjelland (sekretær), Kjell Kurland (kasserer), Elin Mørk (nestleder) og Steinar Dalbakk (vara). Dag Winding-Sørensen (vara) og Dagfinn Eriksen Arteid (styremedlem) var ikke til stede da bildet ble tatt (Foto: Gro Langeland).

Styret:

- Kjell Kurland, Gjenvallt
 - Dagfinn Eriksen Arteid, Ny
 - Louise Nordli Fjelland, Ny
 - Elin Mørk og Kåre Bøhler, Ikke på valg.
- Styret konstituerer seg selv.
- ### Varamenn:
- Steinar Dalbakk, Gjenvallt
 - Odd Roar Stenby, Gjenvallt
 - Dag Winding-Sørensen, Ny
- Valgkomiteen:
- Vidar Døhli, Leder 2017-2018 Ikke på valg
 - Ida Marie Bøhler, 2017 -2019, Ikke på valg
 - Gro Langeland, Ny 2018 - 2020

Revisor med vara:

- Pal E. Iversen. Gjenvallt. Vara: Et revisjonsfirma.
 - Utsendinger til årsmøte i Romerike Historielag: Oppnevnes av Styret. Alle valg ved akklamasjon.
- Ad notam:** På nytt styres første styremøte 27. mars, ble konstituering av styret med styreleder gjennomført (se under).

Konstituering:

Blaker og Sørums Historielag gjennomførte 27/3/17 sitt første styremøte etter avholdt årsmøte.

Styremedlemmene var i årsmøtet gitt myndighet til å konstituere seg selv, og under styremøtet ble det klart at mangearig styremedlem Kåre A. Bøhler griper rattet og leder Historielagets styre videre etter Dag Winding-Sørensen. Det øvrige styret fordeler seg slik: nestleder Elin Mørk, sekretær Louise N. Fjelland, kasserer Kjell Kurland og styremedlem Dagfinn E. Arteid. 3 varamedlemmer for styret er: Steinar Dalbakk, Odd Roar Stenby og Dag Ivar Winding-Sørensen.

Styrets arbeidsplan

Styrets arbeidsplan, som ble vedtatt på årsmøtet, ligger tilgjengelig på www.sorumhistorie.no.

RETURADRESSE:
BLAKER OG SØRUM
HISTORIELAG
AASGAARDVEGEN 230
1923 SØRUM

ISSN 1894-8154

Sørum Bygdekvinnelag og Blaker og Sørum Historielag inviterer til OLSOK-FEIRING PÅ VØLNEBERG GAMLE SKOLE

Lørdag 29. juli 2017 kl. 18.00, Egnervegen 407, 1923 Sørum

Salg av:
Rømmegrøt m. alt
Kaker
Kaffe, te
Mineralvann

Gamle og unge inviteres til å oppleve
Vølneberg gamle skole for en hyggekveld i
vakkre omgivelser.

Program etter kl. 19:
Trioen Geitrams kommer og underholder oss
med sang og musikk. Det blir allsang!

Ta gjerne med noe å sitte på.

Skinner til Frihet

MANUS OG REGI: MARI MEHUS OG HENRIK BERG LARSEN
MUSIKERE: IRENE TILLUNG OG MAGNE ASKELAND

Premiere:	torsdag	15. juni	kl 18:00
	fredag	16. juni	kl 18:00
	lørdag	17. juni	kl 14:00
	lørdag	17. juni	kl 17:00
	søndag	18. juni	kl 14:00
	søndag	18. juni	kl 17:00

www.romeriksspillene.no